

Павло Скоропадський: гетьман під крилом Берліна

Сто років тому на чолі України став Павло Скоропадський. Його "гетьманство", яке тривало неповних вісім місяців з благовоління німецького кайзера, - один з найбільш строкатих епізодів революційних років.

Самопроголошений "гетьман Української Держави" Павло Скоропадський пробув при владі сім з половиною місяців

Опубліковано: Павло Скоропадський: гетьман під крилом Берліна // Deutsche Welle. – 2018. – 29 квітня [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/павло-скоропадський-гетьман-під-крилом-берліна/a-43580597>

"Відучора ми перебуваємо у підвищеній бойовій готовності, несемо варту на вулицях і площах міста з зарядженою зброєю, з чого місцеве населення неабияк потішається. Уряд, з яким німецький Рейх два місяці тому уклав мирну угоду, нам вчора довелося скинути, оскільки брати нацьковували на нас народ. Тепер уряд формують землевласники".

У листівці, купленій 2018 року на інтернет-аукціоні Ебау, очевидець розповідає про історичні для України події сторічної давності, немов про враження з відпустки. У листівці, відправленій наприкінці квітня 1918 року з Києва рідним у Німеччині, німецький солдат

згадав зміну влади в окупованій Україні лише побіжно. Значно цікавішими йому, вочевидь, видалися побутові цікавинки життя в Україні, такі як необхідність замість дрібних грошей носити у гаманці поштові марки.

Листівка німецького солдата, відправлена з Києва 30 квітня 1918 року

Що ж сталося 29 квітня 1918 року, коли до влади в Україні замість Центральної Ради прийшов самопроголошений гетьман Павло Скоропадський? Яку роль у цих подіях відіграла Німеччина?

Переворот під ширмою конгресу хліборобів

29 квітня у Києві проходив Хліборобський конгрес, на який прибули близько шести тисяч делегатів з усієї України - передовсім середні і великі землевласники, невдоволені хаотичною земельною політикою Центральної Ради. Річ у тім, що Третім універсалом УНР, ухваленим у листопаді 1917 року, зокрема, було скасоване приватне право власності на землю - її "передали трудящим", при цьому жодного механізму розподілу паїв не передбачалося. "На селі панував хаос. Землю нерідко захоплювали ті, в кого була зброя. Навесні через невизначеність щодо того, кому належить земля, фактично не починалася посівна", - розповідає у розмові з DW історик Павло Гай-Нижник. Конфронтація союзників - німців і австрійців - з урядом Всеволода Голубовича наростала: під загрозою були поставки збіжжя, прописані у мирному договорі, гостро необхідні з огляду на напружену ситуацію з продовольством у Берліні і Відні. Зрештою, втративши терпіння, німецьке військове командування видало наказ про примусовий посів.

Збіжжя перед відправкою до Австрії

Через безлад у земельному питанні і загалом управлінську неспроможність "революціонерів-романтиків", як часто називають уряд УНР на чолі із представником Української партії соціалістів-революціонерів Голубовичем, німці шукали вихід із ситуації. Силою скидати владу, з якою лише кілька місяців тому було укладено мирну угоду, для

німців та їхніх австро-угорських союзників було надто ризикованим з іміджевої точки зору, зазначає Гай-Нижник. "Коли німецьке командування дізналося, що у колах землевласників зріють думки про переворот, воно сигналізувало його ініціаторам підтримку", - каже історик. Хліборобський конгрес видався ідеальною нагодою. Формально його скликали для тиску на уряд у земельному питанні. Однак ініціатори перевороту мали свій план: конгрес повинен був обрати гетьмана, який наведе лад і відновить права на землю. Вибір заколотників пав на Павла Скоропадського: освічений офіцер знатного козацького роду, поміркований і - головне - без симпатій до лівацьких поглядів.

Будівля цирку Крутікова, що поблизу сучасної консерваторії на вулиці Городецького у Києві, не збереглася. На її місці сьогодні розташований кінотеатр "Україна"

Гетьман з цирку

Для конгресу була орендована найбільша на той момент зала у Києві - цирк Павла Крутікова, що поблизу нинішнього майдану Незалежності. Учасники заходу і гадки не мали, що їх використають як масовку для заколоту. "Був використаний ефект юрби. Серед учасників конгресу були агенти Скоропадського, які в слушний момент на тлі невдоволення політикою уряду почали вигукувати "скільки можна терпіти цей хаос", "нам потрібна сильна рука", "гетьмана, гетьмана!", - у барвах оповідає біограф Павла Скоропадського Павло Гай-Нижник. У цей момент у залі з'являється нащадок гетьманського роду Скоропадський в ефектному військовому мундирі і виступає з урочистою промовою. "Шапки полетіли вгору", - розповідає історик. За його словами, вибори гетьмана формально легалізували голосуванням, яке було фальсифіковане на користь заздалегідь погодженого кандидата. Після обрання у цирку Крутікова "гетьмана" колона учасників конгресу рушила до Софійського собору. "Звідти вивели на вулицю попа, який провів молебень за новообраного гетьмана", - розповідає Гай-Нижник.

Відмінно зрежисований переворот: молебень на Софійському майдані після проголошення Скоропадського гетьманом

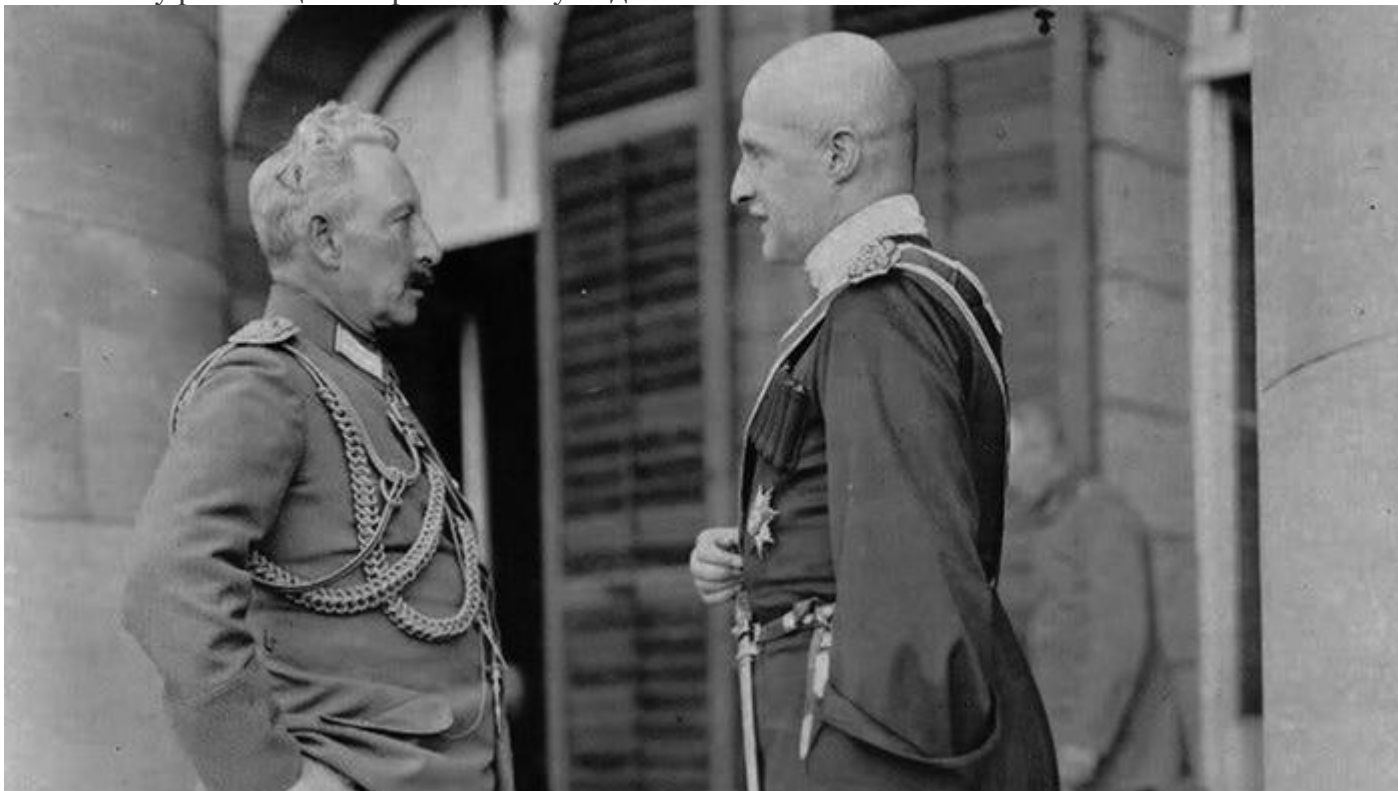
На той момент голова уряду Всеволод Голубович вже був взятий під варту німецькою окупаційною владою. Формальним приводом для цього стала його участь в організації викрадення банкіра Абрама Доброго. Історія з викраденням банкіра була, ймовірно, останньою краплею, яка остаточно підірвала відносини між німцями і керівництвом УНР. Доброго викрали за вказівкою Голубовича і міністра внутрішніх справ Ткаченка і вивезли до Харкова, де утримували у готелі, вимагаючи викуп і пропонуючи банкіру виїхати до Росії. Викрадення Доброго було для німців нечуваною провокацією з боку владних кіл УНР: було широко відомо, що банкір організував для німецької армії закупівлю продовольства. Саме після цього інциденту німецька окупаційна влада фактично обмежила суверенітет УНР, створивши по всій Україні військово-польові суди, взявши під охорону військові склади і залізницю.

Українська Держава: не більше, ніж протекторат?

У німецьких архівах містяться однозначні свідчення того, що німецьке військово-командування брало активну участь у плануванні перевороту. "Ключову роль відіграв генерал Гренер (начальник штабу групи армій "Київ" генерал Вільгельм Гренер (Wilhelm Groener) - *Ред.*). Напередодні 29 квітня, коли Скоропадського проголосили гетьманом, німецьким військовим керівництвом були видані накази з інструкціями, як діяти у зв'язку зі зміною влади", - зазначив у розмові з DW німецький історик Петер Ліб (Peter Lieb). При цьому, каже історик, німці щосили намагалися приховати свою участь у перевороті.

Генерала Каспара фон Ебергарда (Kaspar von Eberhardt), який у справі банкіра Доброго розпорядився заарештувати Голубовича і низку його соратників прямо під час засідання Центральної Ради, було негайно відсторонено.

Прагматик і досвідчений керівник Павло Скоропадський на чолі проголошеної ним Української Держави повністю влаштував німців. Відновивши скасовану УНР приватну власність на землю, Скоропадський заспокоїв великих землевласників і став гарантом виконання Україною зобов'язань з постачання збіжжя до Німеччини і Австрії. Водночас компромісної концепції вирішення земельного питання і гострих соціальних питань у гетьмана не було, констатують історики. Отже, заручитися широкою підтримкою безземельного селянства і робітників йому не вдалося. Та й часу на реалізацію будь-яких серйозних задумів у Скоропадського не було: його влада закінчилася разом з німецьким відступом з України. Загалом сім з половиною місяців гетьманату Скоропадського дослідники характеризують як період відносного спокою і економічного відновлення, що на тлі хаосу революційних років вже було досягненням.

Павло Скоропадський (праворуч) під час зустрічі з німецьким кайзером Вільгельмом II у Берліні, серпень 1918 року

Однак гетьманом у сенсі лідера, який би консолідував суспільство, Павло Скоропадський так і не став. Найбільше обурення самостійників і невдоволення українського селянства викликало силове повернення під наглядом київської влади російських поміщиків. Коли у листопаді 1918 року Скоропадський - сам російський дворянин - зрозумів, що виведення німецьких військ неминуче, він зрікся ідеї української самостійності і заявив, що бачить Україну у федерації з Росією. До речі, таке бачення України було і у Берліні, констатує Петер Ліб, і цитує кайзера Вільгельма: "Київ має бути

впорядковуючим елементом переродження Росії". На думку кайзера, зазначає німецький історик, майбутнє об'єднання України з Росією було неминучим після повалення більшовиків. Схоже бачення було і у зовнішньополітичному відомстві у Берліні - тут говорили про плани "українізації Росії". "Якщо німецьке військове командування у Києві вбачало в Україні лише маріонеткову квазідержаву, то в Берліні Україні приписували важливу місію: вона мала бути стабільною і економічно успішною, щоби слугувати для росіян прикладом. Саме з Києва мала вестися робота на повалення більшовиків у Росії", - розповідає Петер Ліб.

Утім, як відомо, все завершилося геть інакше: більшовики захопили Україну, а сам кайзер невдовзі змушений був зректися влади під тиском революції у Німеччині. Павло Скоропадський з родиною після повалення силами Директорії на чолі з Симоном Петлюрою втік до Німеччини, де помер у 1945 році.

• **Автор** Євген Тейзе
